בת עין — דרושים לשבת חוה"מ פסח

שיר השירים אשר לשלמה וגו' (שה"ש א א). ואמרו רז"ל (שהש"ר א יב) מלך שהשלום שלו. וצריך להבין מהו הענין השיר דוקא למלך שהשלום שלו, ובשעת הבנין בית המקדש.

ומתחילה נקדים להבין מה היה דעת חירם מלך צור שעשה עצמו אלוה (זח"ג סא., ע' חולין פט.), ובדעתו היה כן באמת, ולכאורה קשה על חכם כמותו להטעות את עצמו כל כך, והלא אפילו טפש שבטפשים גם כן יכול להבין בעצמו איכות כחו בכל אבריו, שאם יפתח אחד מהם או יסתם אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת, וכדומה, והאיך טעה בעצמו כל כך לומר שהוא אלוה (ע' ב"ב עה.).

אמנם טעותו לא היה שהוא עצמו אלוה, רק טעותו היה לפי שראה בעצמו כל כך חכמה עושר וכבוד, אמר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ובעבור זה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה את עצמו עבודה זרה.

וטעות זה נמצא בעונותינו הרבים בין האנשים, אשר אינם משיגים לידע האמת האיך שהקב"ה זן ומפרנס לכל ומחיה את כולם רק ברוב חסדו בלבד, כמאמר הכתוב (שמות לג יט) וחנותי את אשר אחון וכו' ואמרו חכמינו ז"ל (ברכות ז.) אף על פי שאינו כדאי, אבל מי שאינו מסתכל בכל זה לידע האמת, כסבור הוא בדעתו שכוחו ועוצם ידו עשה לו ריווח ופרנסה. וגם בין הלומדים ועוסקים בתורה יש הרבה שטועים בזה, כסבורים שבעבור טוב לימודם ועסקם במצות ומעשים טובים מגיע להם כל טוב בדין, וכל אשר ה' נותן להם בענין בני חיי ומזוני הכל בא להם מצד החיוב שחייב להם הבורא ב"ה עבור עבודתם השלמה, ואינו מצד חסד ה' ב"ה, וזהו נקרא כוחי ועוצם ידי כמו שטעה חירם מלך צור, והעלה עליו הכתוב כאלו עשה עצמו אלוה.

וזהו נרמז בפסוק (שמות יג ז) ולא יראה לך חמ"ץ, ר"ת ח"ירם מ"לך צ"ור, פירוש שלא יראה לך אותו טעות שטעה חירם מלך צור.

רק שכל אדם ידע בעצמו פחיתות עבודתו לה', שכל מה שעבד בעבודת השם עדיין אינו מגיע אפילו לאחד מאלפים נגד טובת ה' וחסדיו המרובים שעושה עמו בכל עת ורגע, כי מי לנו גדול מיעקב אבינו ע"ה בחיר האבות (בר"ר עו א) שהיה מרכבה לשכינה (בר"ר מז ו), ועם כל זה כשראה חסדי השי"ת המרובים אמר קטנתי מכל החסדים (בראשית לב י), שהבין בעצמו האמת שכל הטוב שעשה ה' עמו הוא רק מצד חסדו ולא מצד החיוב, וזה הוא רק מגודל הכנעה ושפלות שהיה ליעקב אבינו ע"ה. וכן צריך כל אדם להבין זה בעצמו ולידע האמת אשר הוא עדיין רחוק מהקדושה, וכל טוב אשר ה' עושה עמו הוא רק מצד חסדו הגדול ולא מצד החיוב, הן במילי דעלמא, הן במילי דשמיא מה שיש לו שום השגה בתורה ועבודה הכל הוא ברוב חסדו ית' ומזה יהיה נכנע בלב נשבר ונדכה ויקוים בו מאמר הכתוב (תהלים נא יט) לב נשבר ונדכה וגו'.

ואגב נפרש מה דאיתא בכוונות על פסוק (תהלים לד יט) קרוב ה' לנשברי לב, ואיתא שם, לנשברי ל"ב, י"ו לעילא י"ו לתתא. פירוש אות י' הוא המשכת השפע קדושה מלמעלה למטה ברוחניות, ואות ו' הוא המשכת השפע מלמעלה למטה בגשמיות, היינו בענין פרנסה וחיים בריאות הגוף, וכאשר בא לו השפע מלמעלה הן ברוחניות הן בגשמיות צריך אדם להסתכל ולהתבונן בזה ולידע האמת שההשפעה היא מרוב חסדו ית'. וכן יבקש תמיד מהבורא ב"ה שיתן לו צרכיו רק ברוב חסדו ית' אע"פ שאינו כדאי, כמו שהבטיחנו ית' וחנותי את אשר אחון וגו', וכתיב ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך (שמות לג יט), פירוש שיהיה כל טו"בי דווקא על פניך, פירוש שכל ההשפעות שלי יהיו על פניך, שתדע שהוא מצד רוב טובי ולא מצד חיוב בעבור כוחך ועוצם ידך, רק וחנותי אעפ"י שאינו כדאי (ברכות ז.).

וזה נקרא י"ו לעילא, הוא ההמשכה מלעילא, וכאשר הוא מצפה ומבקש מה' ומשתוקק לו שימשיך לו השי"ת המשכה מלעילא זו הוא נקרא י"ו לתתא, ובזה מחבר י"ו לעילא עם י"ו לתתא ונעשה א.

וזה שאמר שלמה המלך ע"ה על בנין בית המקדש שיר השירים (שיה"ש א א), ואמרו חז"ל (שיהש"ר א יא) שיר על כל השירים, שיר שהוא קודש קדשים. אשר לשלמה, למלך שהשלום שלו וכו' (שיה"ש רבה א יב). פירוש, כי כל אחד מישראל הוא בחינת מקדש על ידי בחינת ענוה כמו שנתבאר כמה פעמים, והיה בהם בחינת הכנעה וענוה, בחינת לב נשבר, בחינת י"ו לעילא י"ו לתתא, ודברו אמת בלבבם שכל הטוב שנשפעו להם הכל מצד חסדו ית', וכל הנדבות שנדבו לבנין בית המקדש ידעו שאינם נותנין משלהם כי אם משלו ית' כמאמר חז"ל (אבות פרק ג מ"ז) תן לו משלו שאתה ושלך שלו, שזה הוא עיקר כונת הצדקה שלא יסבור בדעתו שנותן מן יגיע כפו וכוחו ועוצם ידו, כי אם משלו, משל הקב"ה שנתן לו מרוב טובו וחסדו י"ת, ודור של שלמה המלך ע"ה היו באותו בחינת הכנעה וענוה, ונדבו נדבה לבנין בית המקדש באותה בחינה וכוונה הטובה לה', ועי"ז זכו להשראת השכינה, וע"ז שר שלמה המלך שיר למלך שהשלום ש"לו, כנ"ל שכולם ידעו האמת שנדבו משלו, משל הקב"ה, ולא מיגיע כפם ועוצם ידם. ה' יזכנו להשיג האמת בלבנו ולהבין כנ"ל כן יהי רצון אמן:

אל תראוני שאני שחרחורת ששזפתני השמש וגו' שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי (שה"ש א ו). איתא באור החיים הקדוש (שמות לד יט) על מדרש (שמות רבה מז ו) טיפת דיו נשאר בקולמוס וממנו זכה משה לקרני הוד, פירש שמשה כתוב בתורה ענ"ו חסר יו"ד, מחמת שלא היה בעיניו בתכלית השלמות של ענוה, ולכן כתב ענ"ו חסר יו"ד, וממנו זכה לקרני הוד עכ"ד עיי"ש.

ואפשר לפרש על דרך זה, והאיש משה ענו מאוד מכל האדם אשר על פני וגו' (במדבר יב ג), פירוש שבעבור זה לא היה משה בעיני עצמו בתכלית שלמות הענוה, מחמת שהיה מנהיג כל האדם אשר על פני וגו', והיה צריך להתנהג בקצת התנשאות, לכן לא היה בעיניו בשלמות הענוה, ועל זה כתב ענ"ו חסר יו"ד.

ואיתא בזוה"ק (זח"ג קצא.) על פסוק (שה"ש א ה) שחורה אני ונאוה וגו', זהו בחינת יחוד שאין בו שום לבנונית, ע"כ. מרמז לבחינת ענוה, שאין בו שום לבנונית, ר"ל שאין רואה בעצמו שום מעלה וטובה.

ויש עוד בחינה גדולה יותר, והיא בחינת יו"ד פעמים יו"ד, היינו שאפילו בחינת ענוה שלו אינו רואה בעצמו, וזהו בחינת יו"ד פעמים יו"ד היינו ענוה שבענוה. וזהו מאמר חז"ל (מנחות מג:) אל תקרי מה אלא מאה, פירוש שעל ידי בחינת ענוה, יהיה נעשה בחינת מאה, היינו ענוה שבענוה יו"ד פעמים יו"ד עולה מאה, ועי"ז ישפיע מאה ברכות בכל יום.

ובחינה זו של מאה היינו יו"ד פעמים יו"ד, היינו יו"ד שביו"ד, היה למשה רבנו ע"ה, שלא הכיר בעצמו הענוה כנ"ל.

וזהו גם כן מאמר שלמה ע"ה אל תראוני שאני שחרחורת וגו', היינו שחור שבשחור שאין בו שום לבנונית, היינו שאין בו בחינת ענוה, ולא עוד אלא שאין אני רואה בי מה שאין לי בחינת ענוה.

ואמר שכל זה הוא מחמת ששזפתני השמש, ר"ל שהארת השמש הארת התורה לא היה עלי כראוי, כי השמש זורחת על האדם בכמה גוונין, כמאמר חז"ל (ברכות ו:) עוף אחד יש בכרכי הים וכרום שמו, כיון שהחמה זורחת עליו נשתנה לכמה גוונין. היינו שעוף אחד יש בכרכי הים ששם מדור של בחי' כו', ולכן נשתנה מחמת הארת השמש, וכיון שעולה לאיזה מעלה על ידי הארת החמה נשתנה לבחינת התנשאות. אבל עיקר העבודה היא שכאשר זורחת עליו החמה היינו הארת התורה, שיקום בבחינת ענוה שלו כמקודם, כדאיתא בספר פנים יפות על פסוק (תהלים כד ג) מי יעלה בהר ה' וגו', פירש שיעלה באיזה מדרגה לטובה, ויקום על בחינת ענוה שלו.

וזה אמר שלמה המלך ע"ה, למה לא האירה השמש בי כראוי, כי בני אמי נחרו בי שמוני נוטרה את הכרמים וגו', היינו להיות שומר ומנהיג ישראל, לשמור בחינת כרמים שלהם, שתזרח עליהם השמש, היינו הארת התורה כראוי, ולא כעוף זה ששמו כרו"ם שהחמה זורחת עליו כנ"ל, לכן כרמי שלי היינו בחינת כרום שלי לא נטרתי, ולא עמדתי על בחינת ענוה, מחמת שהייתי צריך להתנהג בהתנשאות קצת כנ"ל, וזהו בחינת יו"ד שביו"ד הנ"ל, יהי רצון שנזכה למקצת מן המקצת מבחינה הנ"ל, אמן כן יהי רצון:

מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ אשקך וגו' (שה"ש ח א). ונ"ל על פי מאמר הגמרא (נדה ל:) שהקב"ה מלמד את האדם כל התורה בעוד שהוא במעי אמו, וכיון שיצא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכח כל התורה שלמד כו'. וזה פירוש הפסוק מי יתנך כא"ח לי, שהקב"ה אומר לאדם הלוואי מי יתנך שתהיה לי כאח, א"ח בגימטריא ט', כלומר כמו שהיית לפני במדרגה בתשעה ירחי לידה. הלוואי אמצאך שתהיה במדרגה זו בחוץ, כלומר ביציאתך לאויר העולם תשיג ותגיע אל מדרגה זו. אז אשק"ך, כלומר אשפיע לך כל טוב:

שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך (שה"ש ח ו). יראה המכוון בזה על פי מאמרם ז"ל (שבת נה.) חותמו של הקב"ה אמת.

ויבואר על פי הפסוק (שה"ש ד יב) גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום, כי חותם נקרא דבר המגין לפני דברים המפסידים אותה, שלא יכנס בה שום טמא, ובכדי להרחיק הדברים המאוסים ומחשבות זרות ופניות צריך האדם להכיר ערכו ובחינת קטנותו ושפלותו, איך יערב לבו שהוא עובד ה' באמת, כי לבא למדת אמת לאו כל מוחא ולאו כל אפין שוין רק כל אחד לפי בחינת ערכו, כי מדת אמת לית ביה תפיסה ולא השגה כמה דלית השגה בעצמותו ית' כי הוא ושמיה חד.

ואיתא בזוהר הק' (זח"ג ב.) וא"ו דשם הוי"ה מרמז על מדת אמת, רק אנו מתפללים (ברכה אמצעית דתפילות שבת ויו"ט) וטהר לבנו לעבדך באמת, שהשי"ת יטהר לבנו לעבדו באמת עכ"פ בדברים החיצונים, בכדי שעל ידי אחיזתו בהאמת שבדברים החיצונים יעייל קצת בעבודת הקודש עבודה פנימית, וכדי שיהיה הכנה להשרות עליו מדת האמת בעבודת הקודש כפי אחיזתו במדת האמת בדברים החיצונים.

רק כדי שלא יפול האדם בתרדימת העצלות בעבודת הקודש על ידי שיכיר את מיעוט ערכו ושפלותו בהאיך אנפין יקום קדם מלכא שהוא מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מניה ויודע במעשיו הרעים, אזי העצה להתחזק את עצמו בעבודת הקודש לקבל עליו עול מלכות שמים מכאן ולהבא שלא לשוב לדרכיו הרעים, ויהיה מוכן לשרתו בסור מרע ועשה טוב, אזי אפשר להאדם להתחזק את עצמו בעבותות האהבה לעבודתו ית"ש.

ועל בחינה זו נקרא שמו ית' אהי"ה בחינת לעתיד (ע' זח"ג יא.), ואיתא בתקונים אהי"ה פעמים אהי"ה גימטריא אמת, וגם איתא (ע"ח של"ד פ"ב מ"ת) שהשם אהי"ה בג' מילואים בההי"ן ביודי"ן באלפי"ן עם הכוללים הוא גימטריא חותם.

ובהיות שבלתי אפשרי לבא לזו המדרגה של אמת כלל, ולזה אמרה כנסת ישראל עכ"פ שימני כחותם, כדמיון חותם, היינו בדברים חיצונים ובמדרגות הקטנים עכ"פ נהיה נאחזים במדת אמת.

ובזה יש לרמז הפסוק (תהלים קיט קט) נפשי בכפי תמיד, נפשי הוא לשון השתוקקות, היינו שאני משתוקק עכ"פ בכף הדמיון של מלת כחותם, שחות"ם גימטריא תמיד, כי דבר המגין ושומר צריך להיות בתמידות.

אך אפילו לבא לבחינה זו בדמיון החותם בלתי יתכן אם לא בדעת, כמאמר חז"ל (ברכות לג.) גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות, כי הדעת היא כף המכריע לעבודתו ית', ולזה הוא מלת כחותם בגימטריא דעת, ואזי אם יקנה בעצמו עם הדעת קצת מדת אמת יזכה עי"ז שיקובל תפלתו ודבריו לא ישובו ריקם מאתו ית'.

ויראה לרמז בזה הפסוק (דברים לב א) האזינו השמים ואדברה, היינו לומר, אם יזכה עם הדעת למדת האמת, כי הב' תיבות האזינו השמים גימטריא דעת, אז ואדברה יהיו דברי נשמעים והבן.